

mutňho dostavníku v muzeu!), ale v tom, že *dnes* nejrychleji a nejlaciněji dopravuje zboží a lidi, sloužíc tak uskutečnění lidských zámyslů. Je v její funkci *sociální*, a nikoli technické. Ale za krásou této sociální funkce stroje leží krása mnohem hlubší a trvalejší, jež musí napadnout každého umělce, nechce-li propadnout materialismu *špatně a povrchně* chápanému, a to je krása neúporné lidské tvořivosti, krása živé lidské myšlenky, ono neustálé ztělesňování zkumu, logiky a fantazie, jež vytvořilo pokrok a civilizaci.

Teige i Černík neustále zdůrazňují srozumitelnost, zábavnost a přitažlivost kina, varieté, cirkusu a gramofonu vůči umění, jemuž říkají akademické, a prohlašují je proto za bližší lidu. Mohlo by se to zdát proletářským, ale v jádře není to než chvála dnešního rozlomu kultury. Kdyby šli tihle mladí ve svém sympaticky upřímném, ale trochu zmateném útoku na tzv. akademické, muzeální umění do důsledků, nezastavili by se u chvály dramatického skoku varietního žongléra, ale hezky lidově a opravdu proletářsky by hledali fyzickou i psychickou hygienu v rytmu pracujícího dělníka, v kolektivním vzruchu tělocvičících spartakovců. Řekli by si, nová kolektivní krása, za jejíž harcovníky se prohlašují, není v „materialistických“ radostech, jež můžeme, ale nemusíme mít a jež jsou pro lid stejným alkoholem, rodícím tupost a bezbrannost proti osudu, jako kdysi církev a metafyzika pověry, že není v tom, při čem lidé odpočívají a chechtají se, ale v tom, kde se uplatňuje jejich dělnost, vůle a sen o budoucnosti. Ve vztahu muže k ženě, člověka k člověku, dělníka k práci leží tajemství nové proletářské kultury. Ti ze soudruhů v Devětsilu sdružených, kteří překonali v sobě už krizi uměleckými ismy pomíchané stupnice hodnot, to už také pochopili, jak svědčí ve sborníku Wolkerova *Balada o očích topičových*, Čecháčkova studie *Intelektuálové a válka*, Vančurova *Cesta do světa*, a i Píšova věcná kritická kniha *Soudy, boje a výzvy*.

(Rudé právo, 24. prosince 1922 a 5. ledna 1923)

I

Ruská revoluce je tak důkladným vypořádáním se se vši starou společností, že znamená velký mezník ve vývoji společnosti, od kterého vše spěje kupředu za novými hodnotami. Do ruské revoluce pokračovalo se jen v tom, co tu již bylo. Tím způsobem se však nedalo žít. Světová válka uvedla ad absurdum starý svět, který končil úpadkem a zmatkem. Teprve ruská revoluce vnesla do chaosu nová světla a nové víry. Smetla starý svět jedním rázem tak důkladně, že navždy zamazala, aby se mohl vrátit tak, jak byl, a přinesla s sebou víru v nový svět proletariátu. Nový svět se rodí vždy pomalu. Přibližuje se neviditelně a neslyšně. Doba je ho však plna. Navenek se zdá, že panuje klid a ospalost, ale v skrytu rostou zárodky toho, co má nahradit jednou dnešní hodnoty. V době těhotné novým příštím proměňuje se nepatrný čin v ohromnou událost, která uvolní dosud skryté síly a jedním rázem odstraní dosavadní. Tak se ohlásil v ruské revoluci nový svět, jakmile byly uvolněny síly ruského proletariátu.

Ruská revoluce je mezníkem i na poli kulturním. Zrození proletářského umění spočívá v charakteru ruské revoluce, která dokonale přetrhla spojení s minulem a ukázala nové cesty z chaosu. V umění a vůbec v kultuře nebylo možno pokračovat ve starém. Bolševismus zahájil novou kulturní epochu, která počala rozvrácením buržoazních hodnot, k nimž nelze se více vrátit. Nové umění staví na vítězství ruského pro-

letariátu a v Rusku prvně ohlásilo se proletářské umění jako umění nové a umění budoucnosti. Nové umění není již otázkou, na kterou nemáme odpovědi. Nové umění vidíme organicky vyrůstat ze světa ohlášeného ruskou revolucí a stáveného proletariátem.

Když psal Wolker do Varu svůj článek o proletářském umění, psal prostý článek, kterým vyslovil podstatu nového umění. Ale nešlo o osobní názory jednotlivců, nýbrž šlo o směr zakořeněný již hluboce a vyrostlý přirozeně z nových, změněných poměrů poválečné doby. Proto měšťáci cítili se právem ohroženi na poli umění a kolem Wolkerova článku rozvinul se boj pro a proti. Wolkerovým článkem přihlásilo se k životu nové umění, které nutně vyplynulo z názoru proletářské ruské revoluce. Vystoupilo jako součást dnešního světového sociálního přerodu. Tím článek Wolkerův stal se manifestem nového umění. Je mezníkem, od kterého pomalu se půjde dále kupředu za uměním komunistickým, třídním, proletářským.

Měšťáci byli zmateni [tímto] vystoupením. Na to nebyli připraveni. Nerozuměli základním požadavkům nového umění a jeho filosofii. Proletariát, třídnost, komunismus, marxismus, to vše vyvolávalo u nich představy, jichž se vždy štítily a kterým nemohli přiznat oprávnění. Nyní se jim dostaly tyto věci do umění a tu cítili potřebu, že musí něco udělat. Puzení svou idiosyncrasií proti všemu proletářskému, vystoupili podrážděně a chtěli se vypořádat — ať už jakkoliv — s marxismem v umění. Věc však nebyla pro ně lehká.

Bylo jim těžko potřit nové umění, když nemohli ani říci, co je to komunistické umění, když nevěděli, co je to komunismus a marxismus. Svědomitější měšťáčtí literáti nechtěli se spokojit odmítnutím nového směru laciným způsobem politických frází a uspořádali si anketu o případu. Problém byl jim nejasný, snad i neřešitelný, anketa měla přinést trochu světla. Měsíčník Most chtěl se stát skutečným mostem mezi oběma směry a uspořádal tuto anketu o uměleckém příští. Výsledek ankety vyplynul z poměrů, za kterých se dělá. Lidé v proudu

doby nemohli více říci o novém umění, než co řekl Wolkerův článek. Posloužila nám však docela jiným způsobem.

Ankety se zúčastnili literáti, básníci a kritikové. Jich odpovědi byly určeny jejich poměrem k danému tématu. Komunističtí básníci podávali svoje vyznání. Jsou sami osobně tak zúčastněni ve tvůrčí práci na novém umění, že přestává být pro ně předmětem objektivní teorie. Co o něm řekli, to bylo již kusem jich vlastní umělecké individuality. Co řekli o proletářském umění, bylo naznačením vlastní budoucí cesty. Byli zde pak i měšťáci, aby nám vysvětlili, co je to proletářské umění. U nich bylo ne tvůrčím činem, nýbrž předmětem pozorování. Měšťáci měli v anketě úlohu skutečně anketovou, a podle toho podnik dopadl. Co nám mohli říci měšťáci o věcech, které nenávidí z hloubi své duše, kterých neznají a jimž nerozumějí? Neřekli ničeho o tématu ankety, zato nám napovídali celé stránky o tom, co je to umění vůbec a co není umění a že komunistické umění není žádným uměním, nýbrž politickým odvarem. Výsledkem ankety byly manifesty komunistických básníků a bezradnost měšťáků. Měšťáci nedovedli nám osvětlit podstatu nového umění, komunisté nám přinesli svoje osobní kréda. Měšťáci nemluví bezvýznamně, nýbrž vyjadřovali se shodně určitým způsobem o těchže věcech. Jich estetické názory neměly jen příchut odbornou, nýbrž předložené téma zavedlo je na cestu výkladů o věcech, které mají širší platnost a význam. V tom byla velká zásluha ankety, že komunismus vyplašil z měšťáckých lebek názory, které nebyly úzce vymezeny na estetiku, nýbrž které souvisely s jich celou charakteristikou. Bylo proto nečekaným výsledkem ankety, že nás poučila o tom, že je podstatou problému to, co se dalo vyzorovat na jejich účastnících.

Rozdíl mezi myšlením měšťáckým a proletářským spočívá v tom, že měšťáci žijí svět staticky a harmonicky, kdežto proletáři dynamicky a antagonicky. Měšťáci jsou saturováni ve svých potřebách a požadavcích. Dívají se na svět jako na útvar, který existuje a který se vyvíjí harmonií složek. Je pro ně důležitý svou existencí, že je právě teď. Proletáři jako bo-

jovníci nového světa nevidí jen dnešní existence světa, nýbrž důležitější je jim budoucnost. Budoucnost znamená pro ně osvobození. Jím se rozkládá již dnešní svět na dvě polovice. Na část, kde jsou vládnoucí, na svět, který dnes existuje, na měšťáckou dnešní kapitalistickou společnost, a na část porobených, na svět, který se rodí v lůně dnešní společnosti, na zárodek této příští společnosti, na proletariát.

Z toho plyne rozličný charakter myšlení u měšťáka a proletáře. Měšťák má smysl pro to, co spojuje lidi dnešního světa, co vyjadřuje dobře jeho stabilitu. Myslí tak všeobecně, že se to zdá všedním a banálním proletářsky myslícímu člověku. Marxista vidí v dnešní společnosti zárodek jejího úpadku a od děluje tudíž, co směřuje ve vývoji proti sobě. Dělník nemůže mít smyslu pro samozřejmosti jako pracovitost, šetření, vyšší zájem atd., neboť vidí ve světě více než měšťák. Prodělává na vlastní kůži třídní hospodářský boj a to ho nutí, aby věci dobře rozeznával. Podstatou marxistického nazírání je, že odhazuje banální a všeobecné pravdy, tyto se mu rozumí samy sebou, ale hlavní důraz klade na rozlišování mezi věcmi, třeba by naoko vypadaly stejně vznešeně. Je to třídní charakter myšlení, čím liší se proletář od měšťáka.

Na anketě popsali měšťáci celé stránky rozborů, jaké má být pravé umění. Předkládali různé recepty na umění, to ostatní není umění, nebo alespoň [je] méněcenné. Jak střízlivě vypadali proti nim komunisté, kterým bylo umění uměním třídním a nezaklínali se, že je jejich umění naduměním. Měšťáci vyhrnuli na nás zásobu všeobecných estetik a neřkali o umění proletářském více, než co je podstatou umění vůbec, má-li to být ještě umění. Proletářské umění je však třídní umění. Nejde o to, co je to umění vůbec, nýbrž o rozdíly mezi uměním buržoazním a proletářským. Hnutí proletariátu nezná frází o všesocialismu, všenárodnosti, všeobecném prospěchu lidstva, nevšímá si kázání měšťáckých umravňovatelů. Vidí ve společnosti rozkol a hledá jeho utváření. Zdůrazňuje rozdíly ve společnosti, dělí společnost na třídy. Proletářské umění i v umění dělí, co k sobě třídně nepatří. Vyslovování

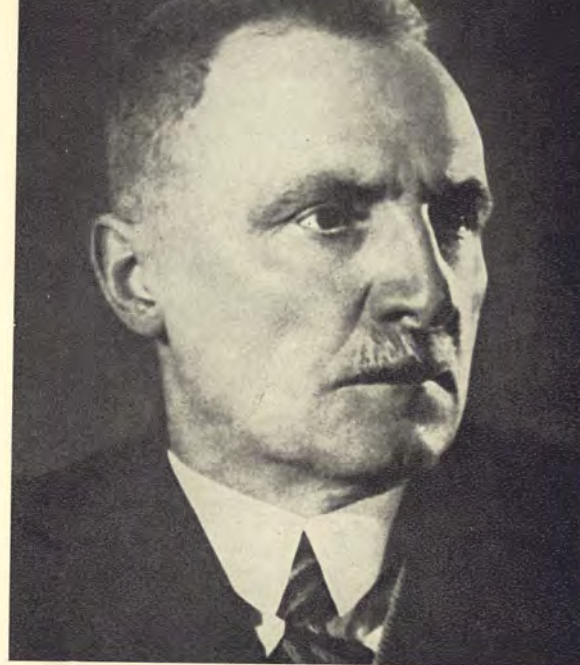
života je podstatou každého umění. Proletářské umění vyslovuje život svým způsobem. Rozdíl mezi uměním proletářským a buržoazním je v tom, jak se vyslovuje život. Proletářské umění jej vyslovuje marxisticky. Marxismus je podstatou nového umění, je jeho dělítkem proti starému.

II

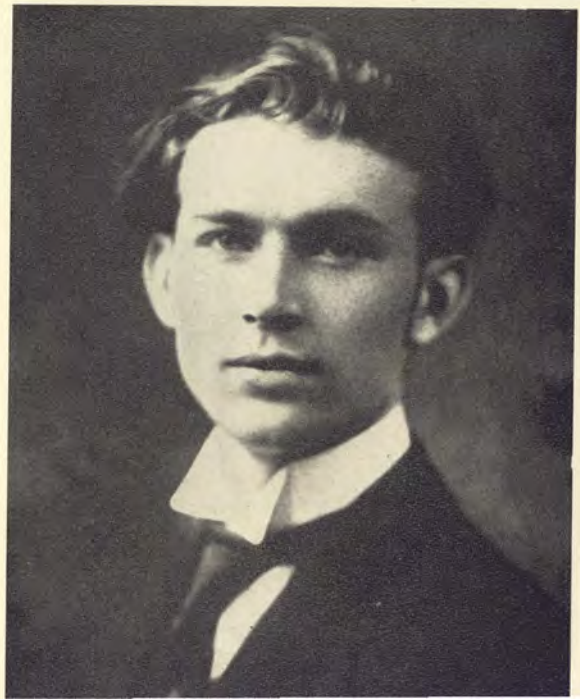
Marxismus je teorií proletářského hnutí. Není pouhou doktrínou, nýbrž odvozuje svůj vznik i svoje trvání z praxe. Ruská revoluce způsobila rozkol v marxismu. Třídění duchů bylo zcela nutné. Doba, války a revoluce přinesly tolik nového, že se nemohlo vystačit ani s tím, co tu bylo před válkou. Marxismus podobal se strnulé doktríně a v této podobě byl malou oporou v revolučním dění. Tak bylo tomu hlavně v Německu, kde marxismus [byl] buď revidován směrem k buržoazii, nebo proměněn ve formulky marxistických papežů à la Kautsky. Není divu, že takový nemarxistický marxismus musel být přikře odmítnut tam, kde se nelpělo na doktríně, nýbrž kde se marxismus proměňoval v čin. Bolševismus opět obrodil marxismus tím, že jej postavil v čelo revolučního proletářského hnutí. Nebylo bez důvodu, že se Leninovi vytýkal vliv francouzských syndikalistů nezatížených německým doktrinářstvím (Georges Sorel a jeho apologie násilí). Tento proces jevil se jako rozkol v proletářském hnutí a tudíž i v marxismu. Třídění duchů nebylo povrchní, nýbrž sahá až ke kořenům myšlení. Doktrinářský marxismus vyústil ve zradu na proletariátu a konečně se marxismu vzdal. Přejídné stadium tvoří eklektický socialismus, smiřující marxistické formulky s buržoazní filosofií. Je to vývoj od sociálpatriotismu až po čistý netřídní socialismus hodící se i pro měšťáky. Těmito směry obdržel buržoazní svět novou posilu. Sám často byl neschopen k boji proti marxismu, ale dostalo se mu pomoci různými socialismy, jež se zahalily buď do vznešených idejí, či do marxistických plášťků. Naproti tomu plodem ruské revoluce zůstal bolševický marxismus, který se přetvořil v mezinárodní proletářský komunismus.

I v anketě Mostu ukázali měšťáci svoji bezradnost. Dostali však brzy posilu z řad socialistů. Socialistická skupina vystoupila v říjnovém čísle měsíčníku Host otevřeně proti marxismu a zahalila svoji buržoaznost do svého nového socialismu, který založila na harmonickém dynamismu. Skupina Hostu znamená i v umění třídní duchů proti marxismu. Na jedné straně stojí marxismus opřený o zkušenosti ruské revoluce, na druhé straně dochází ke spojování odpadků marxistických formulek s buržoazní filosofií, čili je to proces vzniku „socialismu pro měšťáky“. Popření marxismu v Hostu je jen tím zajímavé, že je novým dokladem toho, jak je marxismus tak životným názorem socialistickým, že se nedá přejít mlčením. Marxismus se ukázal opět zkušebním kamenem v socialistickém přesvědčení.

Jako teoretik nové skupiny vystoupil v Hostu František Götz článkem o filosofii a estetice nového umění. Z celého článku lze poznat na první pohled nemarxistické myšlení. Část věnovaná potírání marxismu nám jen ukázala, jak měšťácky se dívá Götz i na marxismus, třebaže jinde vzývá proletáře. V Götzově myšlení je zřejmý měšťácký charakter. Přijímá sice dynamický názor na svět, ale nevidí v něm antagonismus sil, nýbrž harmonii. Jemu nerozkládá se svět na třídu vládnoucích a proletariát, nýbrž u něho vývoj děje se spolupůsobením všech složek. Ve světě není rozkolu, nýbrž harmonie sil. Třídní boj je zaměněn netřídním pluralismem a mravní ideou. Proletariát není zárodkem příští společnosti, nýbrž proletariát musí být zlepšen v nové proletářské typy budoucí společnosti. Götz ponechal si něco z marxismu, čeho nemohl popřít, ale k tomu si přidal měšťácké postuláty. Hospodářské osvobození nestačí prý samo, je třeba i změny lidí. Je třeba nejen hospodářské revoluce, nýbrž i revoluce lidských srdcí, mozků, lidské mravnosti. Principem revoluce je prý mravní idea. Podle Götze by mohla i buržoazie dělat z mravní ideje proletářskou revoluci. Götz tu všude prokazuje, že stojí na stanovisku netřídního buržoazního socialismu, přičemž snaží se docela zbytečně vysvětlit, proč není

St. K.
Neumann

Jiří
Wolker

Mich' moudrulu Honzle,

opramuji Ti jako předsedovi (příjem. jisti?)
je vytknutí z Götze a nacismu Ti legitimasi. Jste Ti to
nepřehledně; je to tak tak obecní jako vytknutí v jistém.

Přívody:

- 1) Program lid. klasi a Götze tvorby učen'
programem učen. K. J. Učen. je dle svého uspoř.
klasi proletářského umění ačť iwas Götze a Libs.
Apollinariu.
- 2) Kdo má v Götze a Götze učenosti, ego
jeu odhází se v čistě formální.
- 3) Kdo má učenosti a dle. au čistě vati v Götze
přívody, neboť budu tak v čistě formální.

Učen. je to čistě proletářské čistě Götze a Götze
společenská věda. Do Götze ias sa cam. ma a
přívody budu formální, učen. učen. u dle inform.
vati jak to vlastně Götze, neboť Götze učen. učen.
jeu čistě, auť učen. učen. učen. učen.

Sau tu a Götze a učen. učen. učen.
Hynu pro formální učen.

P. J. Honzlovi
je učen. učen.

Jin' Honzle

marxistou. Nechápe, že marxismus není strnulou doktrínou německých profesorů, nýbrž že je hlavně vlivem ruské revoluce živým proletářským názorem.

Götz, bojuje proti marxistickému mechanismu a fatalismu, útočí jen na větrné mlýny. Marxismus je založen na ekonomii. Ekonomie je společenská věda, a tudíž pracuje objektivními metodami a nalézá určité zákony vývojové v hospodaření společnosti. Götz nazývá marxistickou ekonomii fatalismem a mechanismem, neboť sám staví princip životního dění na doktrínách a mravních ideách. Marxismus sice vykládá svět ekonomicky, ale přitom nezapomíná, že nestačí svět vykládat, nýbrž že jde o to změnit svět. Změnu světa nestaví na doktríně ani na nějakém mravním principu, nýbrž na třídním boji, tedy na reálné skutečnosti životní. Boj utlačené třídy je sám o sobě mravný, ale nestojí na žádném mravním principu. Lidé tvoří svět i dějiny, tvoří i společenské a ekonomické poměry v něm. Změnu ekonomických poměrů provede proletariát a marxismus je mu v tom jen nástrojem uvědomění.

Götz chce nově pochopit dnešní revoluční hnutí sociální, ale přitom vypadá velmi šaře. Ve své noetice jen tvrdí, že pravda je orgánem člověka, a zdůrazňuje v ní aktivismus a sociálnost. Měšťácky docela zapomíná na třídní ráz všech pravd. Homocentrismus dnes již nic neznamena. Měšťák je též člověk a je jistě středem dnešního svého světa. Pro marxistickou dynamiku není pravdou měšťákova pravda. Nejde tu dnes již o člověka vůbec. Jde o člověka zespolečenštěného v buržoou a proletáře. Společnost na člověku jeví se tak jako třídnost. „Člověk vůbec“ je člověkem měšťáckého světa, člověk v třídní společnosti v jistém sociálním postavení je člověkem světa marxistického. Proto je hospodářská revoluce Götzovi jen úvodem velké přeměny člověka v bytost družnou, dobrou a čistou(?). Hospodářská revoluce mění však třídní, tedy společenský charakter člověka. Götzovo sociální umění chce vytvořit nový typ proletáře, jako kdyby proletářství bylo odvislo od abstraktních idejí. Nový typ proletáře zdá se být výrazem Götzovy touhy udělat i z proletáře měšťáka.

Götz si racionalisticky odůvodnil, že marxismus není již přirozenou racionalizací dnešního světového sváru a dnešní vůle sociálního zlepšení světa. Motorem revolučního hnutí sociálního je prý vůle ohromných davů lidských k hospodářskému i duchovnímu osvobození proletáře a člověka vůbec. Ale kde se bere tato vůle ohromných davů, to nám zapomněl Götz vysvětlit, prostě věří, že vůle k revoluci nepramení jen z bídy proletariátu, nýbrž i z touhy po sbratření lidstva. Z touhy po sbratření lidstva by mohla dokonce i buržoazie mít vůli po osvobození proletáře.

Ruská revoluce, sociální vření v celém světě, světová válka přinesly Götzovi tu jedinou zkušenost, že marxismus mu již nevyhovuje. Jakou buržoazní slepotou je stížen Götz, že mu nenapadne, aby viděl, že tyto události jsou případem ohromné aktivity proletářských mas a že bolševismus se přímo zrodil z vůle těchto davů. Formulkami nepopře faktu, že bolševismus a bolševický marxismus byly a jsou racionalizací dnešních aktivních proletářských hnutí. Úplně naprázdno vyznívají proti tomu faktu preparáty ideologických abstrakcí o mechanismu, fatalismu, monoteismu a absolutismu Götzova pamarxismu.

Kvas nesený dnes do umění je jedním z popudů, které zplodila dnešní převratná doba. Ve filosofii nového umění jeví se kvas jako boj za marxismus v umění. Bolševismus i proletářské umění jsou výsledkem téže velké události, která dělí jako mezník kulturní vývoj lidstva na období buržoazní a proletářské. Víra v nový svět a jeho jistota opírají se o velkou ruskou revoluci. Marxismus v umění vychází z tohoto konkrétního faktu a účastní se tak výstavby komunistického světa i na poli umění.

(Var II, str. 117–124, 15. 1. 1923)

pana B. V. v Československých novinách není pouze ona tvrdošijnost postrašeného straníka, která ponoukla Zd. K. k posměšné glose, bludem je celý způsob hodnocení mladého umění, pokud se jeví v práci Devětsilu a Literární skupiny. Jsa servilním propagátorem teorií i umění Devětsilu, nutně snižuje B. V. vše, co je mimo, aniž se pokouší o kritiku. Propagátor, poněvadž není s kritikem v rovnováze jak nutno, ubližuje kritikovi a zavádí ho k lehkomyšlnosti, která křivdí nejen těm, jež snižuje, nýbrž i těm, jimž lichotí. Čtouce tuto jeho periodu: „Časem se vyvíjela (tj. Literární skupina) v souvislosti a pod vlivem Devětsilu, ale tak, že se v ní soustřeďovali všichni mladí básníci, kteří nepřijímali marxismus a myšlenky umění proletářského, budovaného na marxistickém názoru — —,“ čtouce tuto periodu, v níž se zajímavě snoubí klad se zápořem, v níž jedna půle vysmívá se druhé, můžeme si říci, že jsme zbaveni povinnosti debaty. Ale my víme, že ona slavná perioda rozvinula se k radosti propagátora, ale bohužel k žalosti zdravého rozumu, a proto pokračujeme. Mluvě jednou o „dosti různorodém složení Literární skupiny“, podruhé o „veliké různorodosti názorové i tvárně umělecké“ prací členů LS, činí tak s jistým despektem (jak patrně, s despektem krásně stupňovaným), jenž má vyvýšit hodnotu teoretické a umělecké práce členů Devětsilu. Pochvaluje si stejnorodost názorovou a tvárně umělec-